

**ДІЛОВА РЕПУТАЦІЯ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ:
ПРАВОВЕ ОБҐРУНТУВАННЯ**

Правові та економічні колізії, відсутність доктринального трактування і трансдисциплінарного консенсусу створюють неоднозначне розуміння і застосування норм права і стандартів у діяльності суб'єктів господарювання, що негативно впливає на генерування його вартості. Розмежовано поняття «ділова репутация» та «гудвіл». Обґрунтовано неекономічний зміст категорії «ділова репутация» і спростовано встановлення її вартості. Ділову репутацию представлено як особисті немайнові права фізичної особи й юридичної особи. Сформульовано визначення ділової репутации за нормами цивільного права. Ділова репутация – це нематеріальне благо (інформація) й особисте немайнове благо, яке як об'єкт цивільних прав засвідчує діяльність особи відповідно до вимог закону, що в правовому режимі приватного права поширюється на фізичну особу і на юридичну особу з правом на недоторканість і регулюється цивільним законодавством як відносини, засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників. Встановлено можливість кваліфікації інформації про ділову репутацию об'єктом права інтелектуальної власності в якості smart-рішень управління діяльністю у складі комерційної таємниці суб'єкта господарювання.

Ключові слова: ділова репутация, гудвіл, особисті немайнові права, об'єкти прав інтелектуальної власності.

TARASHEVSKA O. V.
Khmelnitskyi National University

BUSINESS REPUTATION ENTITIES: LEGAL BASIS

Legal and economic conflicts, lack of doctrinal interpretation and transdisciplinary consensus create an ambiguous understanding and application of the law and standards of business entities, and have a negative impact on generation of its value. Delineated the concept of «business reputation» and «goodwill». Non-economical content of "business reputation" category is proved and refuted in establishing its value. Business reputation is presented as immaterial rights of an individual and a legal entity. Formulated a determination of goodwill by civil law. Business reputation is moral rights of an individual and is in their possession forever and is closely associated with it without economic substance and not excited by the activities of businesses and individuals. Business reputation - is immaterial good (information) and personal non-property which is the object of civil rights that confirms the activity of a person according to the law, in the right mode of private law applies to individual and legal entity with the right to integrity and regulated by civil legislation as a relationship based on legal equality, free will and property independence of their participants. The possibility of training information on goodwill object of intellectual property as a smart-decision making performance management a part of trade secrets entity.

Keywords: business reputation, goodwill, moral rights, intellectual property rights.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. «За результатами досліджень Гарвардської Бізнес-школи, за останні 11 років, працюючи над своєю репутацией, компанії по всьому світу підвищили свій дохід на 682 %, прибуток – на 756 % та чисельність персоналу – відповідно на 282 %. У цей же час компанії, не приділяючи велику увагу цьому аспекту, отримали результати у 166 %, 1 % та 36 % відповідно» [1, с.38]. Зниження ділової репутации на 1% зумовлює падіння ринкової вартості на кілька відсотків [1, с.143]. Д. І. Берницька, Н. О. Кравчук (2010) [2] визнають ділову репутацию компанії її головним нематеріальним активом зі значною вартістю (з огляду на дані Ernst&Young про частку ділової репутации компанії у її ринковій вартості: Microsoft – 84 %, Disney – 66 %, Yahoo – 91 %, Nike – 76 %), а імідж і гудвіл її складовими. К. В. Мажаровська (2015) [3] вважає, що ділову репутацию необхідно відмежовувати від суміжних категорій «імідж» і «гудвіл», а А. С. Остапенко, Т. М. Головченко (2013) [4] ототожнюють їх як близькі з суттєвими відмінностями, але відмічають про необхідність розрізняти такі поняття, як «репутация» і «ділова репутация компанії».

На відміну від іміджу ділова репутация є категорією нематеріального блага (глава 15 Цивільного кодексу України (ЦКУ)) [5], особистим немайновим благом (стаття 201 ЦКУ), особистим немайновим правом фізичної особи, встановленим Конституцією (стаття 26 ЦКУ), особистим немайновим правом, що забезпечує соціальне буття фізичної особи (глава 22 ЦКУ) і виражене правом на недоторканість ділової репутации (стаття 299 ЦКУ), особистим немайновим правом юридичної особи (стаття 94 ЦКУ), а поняття «гудвіл (вартість ділової репутации)» визначене Податковим кодексом України (ПКУ) [6] (підпункт 14.1.40) і стандартами бухгалтерського обліку і звітності (П(С)БО 19 «Об'єднання бізнесу», МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу», МСБО 38 «Нематеріальні активи»).

Аналіз останніх досліджень чи публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми.

Розробниками наукового дискурсу правового та економічного представлення ділової репутации та її, так званих, синонімів є Н. О. Грицьок (2015) [1], Д. І. Берницька, Н. О. Кравчук (2010) [2], К. В. Мажаровська (2015) [3], А. С. Остапенко, Т. М. Головченко (2013) [4], В. Стояненко (2013) [7], М. Мікуліна (2011) [8], А. М. Приймак (2010) [9], В. О. Панкратова (2015) [10], Д. Шпенюк (2011) [11], О. Г. Дерев'янка (2015) [12], Н. О. Небаба (2015) [13], А. Стародубцев (2015) [14], О. В. Хортюк (2010) [16], О. Кохановська (2010) [17], Л.

В. Федюк (2011, 2013) [18, 25, 26], Р. О. Стефанчук (2007) [19], В. П. Сverdліченко (2015) [23], С. В. Якимова (2015) [24], А. О. Касич (2015) [27], М. П. Войнарченко, Л. В. Скоробогата (2015) [28].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Гудвіл у ПКУ ототожнено з вартістю ділової репутації і визначено нематеріальним активом, а саме визначення поняття «нематеріальні активи» (підпункт 14.1.120 ПКУ) вилучено Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні» від 21. 12. 2016 року № 1797-VIII. Отже, на перший погляд, ділову репутацію також слід кваліфікувати як нематеріальний актив. Відтак, з огляду на норми податкового законодавства (підпункт 138.3.4 ПКУ) і національних стандартів із бухгалтерського обліку (пункт 9 П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» – витрати на підвищення ділової репутації підприємства, на створення торгових марок (товарних знаків) не визнаються нематеріальним активом) (пункт 4 П(С)БО 19 «Об'єднання бізнесу» – гудвілом є перевищення вартості придбання над часткою покупця у справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів, зобов'язань і непередбачених зобов'язань на дату придбання, у пункті 12 П(С)БО 19 «Об'єднання бізнесу» зазначено про відповідність гудвілу активу на кінець року) встановлено невідповідність правового і нормативного регулювання категорії «гудвіл (ділова репутація)». В МСБО 38 термін «ділова репутація» не застосовується. Також помітна суттєва відмінність визначення поняття гудвіл порівняно з міжнародними стандартами (в МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу» гудвіл (goodwill) трактують як «актив, який втілює у собі майбутні економічні вигоди, що виникають від інших активів, придбаних в об'єднанні бізнесу, які неможливо індивідуально ідентифікувати та окремо визнати»).

В. Стояненко (2013) [7] констатує відсутність ефективного механізму управління нематеріальними активами (з причини переважання правового тлумачення сутності нематеріальних активів над економічним і недооцінки їх ролі та значення вітчизняним менеджментом для стратегічного розвитку підприємства) та дієвого нормативно-правового забезпечення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Науковий аналіз із застосуванням законів логіки (тотожності, суперечності, виключеного третього, достатньої підстави) і методів теоретичного дослідження (логічного узагальнення і порівняння щодо місця поняття ділової репутації та гудвілу, аналізу і синтезу щодо сутності цих дефініцій), розуміння проблеми розмежування понять, встановлення правового і економічного співвідношення між ними для напрацювання в майбутньому суджень щодо співвідношення дефініцій інтелектуального капіталу і ресурсу в системі національного рахівництва з інноваційними методами управління відкритими складними екосистемами на рівні суб'єкту господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Економічні інтереси є визначеними імперативами права, які в свою чергу повертають до економічних методичних підходів визначення вартості в грошових одиницях об'єкту правовідносин, що є істотною умовою цивільно-правових угод і підставами для виникнення цивільних прав і обов'язків разом із адміністративною, кримінальною відповідальністю.

У ЦКУ поняття «ділова репутація» (право на недоторканість) як особисті немайнові права юридичної і фізичної особи застосовується за різних правовідносин, які передбачають грошову оцінку. Так, 1) у разі приниження ділової репутації таких осіб, які мають право на її недоторканість (статті 94, 299 ЦКУ), судом встановлюється розмір грошового відшкодування моральної шкоди (стаття 23 ЦКУ); 2) внесення для здійснення спільної діяльності учасником простого товариства ділової репутації, ділових зв'язків, професійних та інших знань, навичок та вмінь (разом із грошовими коштами й іншим майном) у грошовій оцінці, яка провадиться за погодженням між учасниками (стаття 1131 ЦКУ); 3) право на використання ділової репутації та комерційного досвіду, а також об'єктів права інтелектуальної власності (торговельних марок, промислових зразків, винаходів, творів, комерційних таємниць тощо) є предметом договору комерційної концесії (стаття 1116 ЦКУ), за яким одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) за плату право користування відповідно до її вимог комплексом належних цій стороні прав (стаття 1115 ЦКУ).

Ділова репутація за нормами цивільного права також відноситься до об'єктів цивільних прав (стаття 177 ЦКУ) як нематеріальне благо разом з об'єктами прав інтелектуальної власності й інформацією і є особистим немайновим благом, яке охороняється цивільним законодавством (стаття 201 ЦКУ) і забезпечує соціальне буття людини. Одночасно ділова репутація є необоротоздатною, оскільки «не є невід'ємною від фізичної чи юридичної особи» (стаття 178 ЦКУ, яка в цій частині не містить розширеного тлумачення). ЦКУ встановлено, що «Особисті немайнові права інтелектуальної власності не можуть відчужуватися (передаватися), за винятками, встановленими законом» (частина 4 статті 423 ЦКУ), так як вони належать творцеві об'єкта права інтелектуальної власності (частина 2 статті 423 ЦКУ). Законодавством закріплена норма, що у випадках, передбачених законом, особисті немайнові права інтелектуальної власності можуть належати іншим особам (частина 2 статті 423 ЦКУ). Суттєвим є і те, що особисті немайнові права інтелектуальної власності не залежать від майнових прав інтелектуальної власності (частина 3 статті 423).

М. Мікуліна (2011) [8] вважає: «Ознаки притаманні особистим немайновим правам фізичної особи, що забезпечують її природне існування, можуть бути застосовані і при характеристиці особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття фізичної особи» і намагається довести, що вони

«характерні й особистим немайновим правам інтелектуальної власності». З цими твердженнями погоджуємося з огляду на контекстний зміст статей 201, 270, 423 ЦКУ. Так, особистими немайновими правами інтелектуальної власності є: право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо) об'єкта права інтелектуальної власності та право перешкоджати будь-якому посяганню на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності (частина 1 статті 423 ЦКУ).

Незважаючи на представленість поняття «ділової репутації» в ЦКУ його тлумачення в нормах права не наведено, що є приводом до хибного розуміння і застосування в правоустановчих документах, у доктринальних гіпотезах, в судочинстві, в управлінні активами і вартістю суб'єкта господарювання, що не сприяє довірі до правової системи. Певні застереження до забезпечення якості законодавства висуваються міжнародними нормами права.

Грунтуючись на аналізі практики Європейського Суду з прав людини А. М. Приймак (2010) [9] вживає термін «правова визначеність» (англ. legal certainty) і робить висновок, що «суд вдається до певного роду поєднання вимог правової визначеності та вимог принципу правової безпеки». А. М. Приймак (2010) [9] зазначає, що основною вимогою у групі вимог до визначеності законодавства є чітке формулювання правової норми. Європейський Суд з прав людини цю вимогу до тексту національного закону роз'яснює як: «Норма не може розглядатися як «право», якщо її не сформульовано з достатньою точністю так, щоб громадянин (суб'єкт права – примітка автора) мав змогу, якщо потрібно, з відповідними рекомендаціями, до певної міри передбачити наслідки, що їх може потягнути за собою вчинена дія». Керуючись зазначеним, А. М. Приймак (2010) [9] підкреслює, що чіткість, зрозумілість, однозначність та відносна конкретність норми є запорукою її належного тлумачення і, відповідно, реалізації.

В. О. Панкратова (2015) [10] називає забезпечення стабільного правового становища людини основною метою принципу правової визначеності. Вона також зазначає [10], що пунктом 44 «Доповіді про верховенство права», затвердженої Венеціанською комісією на 86-й пленарній сесії 2011 року, є висновок про надзвичайну важливість принципу правової визначеності для забезпечення довіри до судової системи та верховенства права. Принцип правової визначеності полягає в тому, що застосування права в конкретній ситуації має бути передбачуваним. Важливою вимогою є несуперечливість і стабільність норм права. Передбачуваність права, легкість його застосування і користування ним у процесі правотворчості і правозастосування виступають критеріями принципу правової визначеності щодо законодавства (обов'язкове оприлюднення правових актів, відсутність унесення непередбачуваних змін, стабільність правових норм), повноважень (органів державної влади), судових рішень. Наразі зазначені вимоги засвідчують недостатню якість національної правової системи. Так, поняття «ділова репутація» є складовим елементом правової норми «особисті немайнові блага» (стаття 201 ЦКУ), «право на недоторканність ділової репутації» (стаття 299 ЦКУ) і «особисті немайнові права юридичної особи» (стаття 94 ЦКУ). Однак у ЦКУ його зміст не розкривається, що суперечить роз'ясненням правової норми Європейського суду з прав людини.

Тому наукові розвідки розбіжностей юридичного й економічного змісту проводять науковці цивілісти й економісти. Д. Шпенюв (2011) [11] висловлює думку: «Іноді деякі науковці ототожнюють поняття гудвілу та ділової репутації, проте дані поняття не тотожні». Він намагається обґрунтувати нормами права своє твердження: ділова репутація може бути предметом договору комерційної концесії (стаття 1116 ЦКУ, стаття 366 Господарського кодексу України (ГКУ)), крім цього, ділова репутація та ділові зв'язки можуть бути вкладом учасника простого товариства у спільну діяльність (стаття 1133 ЦКУ), ділова репутація є особистим немайновим благом, яке охороняється цивільним законодавством (частина 1 статті 201 ЦКУ). Однак визначення гудвілу в ЦКУ (підпункт 14.1.40) дозволяє йому стверджувати, що «ділова репутація має свою вартість (гудвіл) та є однією з складових ринкової вартості юридичної особи», оскільки гудвіл (ділова репутація) за ЦКУ є нематеріальним активом.

На думку О. Г. Дерев'янка (2015) [12] недостатньо уваги приділяється науковому обґрунтуванню нетотожності понять «репутація підприємства» та «гудвіл». Науковець вважає їх близькими за змістом, тоді як гудвіл розглядає найбільш наближеним до поняття ділової репутації, яке в свою чергу визначає вужчим по відношенню до категорії «репутація підприємства». Враховуючи «юридичні та бухгалтерські аспекти обліку та оцінювання нематеріальних активів, законодавчу зарегульованість даних питань і затребуваність їх саме в сфері продажу активів та ринкового трансферу знань, а не в управлінні підприємством», О. Г. Дерев'янка (2015) [12] стверджує, що репутація може розглядатися як актив тільки за економічним підходом. Н. О. Небаба (2015) [13] вважає, що не варто ототожнювати поняття гудвілу та ділової репутації. Науковець [13] проведеним дослідженням сутності понять «ділова репутація» та «гудвіл» визначила, що гудвіл є поняттям дещо вужчим, економічним, бухгалтерським, сформованим на основі ділової репутації підприємства. А. Стародубцев (2015) [14] представляє концепцію ділової репутації в широкому розумінні, що відповідає роз'ясненням у постанові Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 року № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи». Тобто в його баченні суб'єктами ділової репутації є юридичні особи, фізичні особи-підприємці, фізичні особи, які одночасно є суб'єктами (особами) податкових правовідносин (стаття 14.1.139

ПКУ для цілей розділу V ПКУ). Статтею 299 ЦКУ закріплено, що фізична особа має право на недоторканність своєї ділової репутації, яке є особистим немайновим правом, що забезпечує соціальне буття фізичної особи (частина 2 статті 299 ЦКУ), і може звернутися до суду з позовом про її захист. А. Стародубцев (2015) [14] вважає, що ділова репутація фізичної особи складається з певних елементів, що характеризують її професійні та морально-етичні якості, визначають рівень її освіти та досягнення в певній сфері. Науковець підтверджує, що у законодавстві не вказано цих елементів, отже не існує їх вичерпного переліку. У такому разі, на нашу думку, не складається розуміння передбачення наслідків вчинення дії суб'єктами права й застосування частини 2 статті 299 ЦКУ. Отже, поняття, які не мають вичерпного правового визначення, зазнають розширеного тлумачення та вільного редагування на кшталт формування доктринального підходу.

Так, зважаючи на те, що в пункті 9 постанови Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 року № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» [15] відповідачами у справі про захист гідності, честі чи ділової репутації визначені фізична або юридична особа, яка поширила недостовірну (пункт 15), негативну (пункт 15), оспорювану (пункт 9) (редакція засобу масової інформації (пункт 9), посадова особа юридичної особи (пункт 11), в мережі Інтернет (пункт 12)) інформацію, а також автор цієї інформації, робимо висновок про визначення підставою захисту ділової репутації – недостовірну інформацію (неправдиві, неточні або неповні відомості, пов'язані з особою чи діяльністю суб'єкта господарювання, які завдали або могли завдати шкоди діловій репутації суб'єкта господарювання (стаття 34 ГКУ). В тлумаченні постанови Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 року № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» [15] (пункт 4) дано роз'яснення з огляду на відсутність у чинному законодавстві визначення понять гідності, честі чи ділової репутації («оскільки вони є морально-етичними категоріями й одночасно особистими немайновими правами, яким закон надає значення самостійних об'єктів судового захисту»): «під гідністю слід розуміти визнання цінності кожної фізичної особи як унікальної біопсихосоціальної цінності, з честю пов'язується позитивна соціальна оцінка особи в очах оточуючих, яка ґрунтується на відповідності її діянь (поведінки) загальноприйнятим уявленням про добро і зло, а під діловою репутацією фізичної особи розуміється набута особою суспільна оцінка її ділових і професійних якостей при виконанні нею трудових, службових, громадських чи інших обов'язків. Під діловою репутацією юридичної особи, у тому числі підприємницьких товариств, фізичних осіб-підприємців, адвокатів, нотаріусів та інших осіб, розуміється оцінка їх підприємницької, громадської, професійної чи іншої діяльності, яку здійснює така особа як учасник суспільних відносин». Таким чином, означене не дає підставу ототожнювати поняття «ділова репутація» юридичної особи і «гудвіл» (гудвіл (вартість ділової репутації)) як щодо предмету захисту від поширення недостовірної інформації, так і щодо визначення поняття.

Приймаючи до уваги пункт 15 постанови Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 року № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» [15] про юридичний склад правопорушення як сукупності обставин («а) поширення інформації, тобто доведення її до відома хоча б одній особі у будь-який спосіб; б) поширена інформація стосується певної фізичної чи юридичної особи, тобто позивача; в) поширення недостовірної інформації, тобто такої, яка не відповідає дійсності; г) поширення інформації, що порушує особисті немайнові права, тобто або завдає шкоди відповідним особистим немайновим благам, або перешкоджає особі повно і своєчасно здійснювати своє особисте немайнове право»). Отже, інформація, яка не містить фактичних даних і має характер оціночних суджень (стаття 277 ЦКУ), які не можна перевірити на предмет їх відповідності дійсності (на відміну від перевірки істинності фактів) і спростувати, що відповідає прецедентній судовій практиці Європейського суду з прав людини при тлумаченні положень статті 10 Конвенції, не підлягає спростуванню та доведенню її правдивості судом (категорія справи № 910/4156/16 з Єдиного державного реєстру судових рішень [31]).

У випадку приниження ділової репутації суб'єкта господарювання він не позбавлений права доводити розмір грошового еквіваленту (якщо фізичній особі внаслідок порушення її особистого немайнового права завдано майнової та (або) моральної шкоди, ця шкода підлягає відшкодуванню) (частина 1 статті 280 ЦКУ). Приниженням ділової репутації суб'єкта господарювання дискредитується (стаття 34 ГКУ) спосіб ведення чи результати його господарської діяльності. Зазначені дії завдають майнової шкоди суб'єктам господарювання, а тому ця шкода за відповідними позовами потерпілих осіб підлягає відшкодуванню за правилами статей 1166, 1167 ЦКУ. Розмір заподіяної майнової шкоди має бути обґрунтованим і доведеним. Особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування (стаття 22 ЦКУ). Збитками є витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки) (частина 1 статті 22 ЦКУ) та доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода) (частина 2 статті 22 ЦКУ).

Розмір грошового відшкодування моральної (немайнової) шкоди, вчиненої діями, спрямованими на зниження престижу чи підірив довіри до діяльності, визначається судом з урахуванням обставин, що мають

істотне значення, і вимог розумності і справедливості (стаття 23 ЦК).

А. Стародубцев (2015) [14] констатує відсутність у законодавстві юридичного визначення поняття «ділова репутація юридичної особи», окрім того що є роз'ясненням у Постанові Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 року № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи». О. В. Хортюк (2010) [16] встановлює, що в цивілістиці поняття «репутація» повністю відповідає змістові цього поняття, закріпленому у філологічних наукових виданнях: загальна думка про переваги або недоліки кого-, чого-небудь, суспільна оцінка. Висловлене припущення підтверджується визначеннями, наданими постановою Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 року № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» у пункті 4 [15]. О. В. Хортюк (2010) [16] зауважує про досить поширене відображення в юридичній літературі поняття «ділова репутація» за допомогою терміну «goodwill», відмічаючи різноманітність підходів до співвідношення цих дефініцій без власної оцінки правових статусів цих категорій. Науковець вважає право на ділову репутацію суб'єктивним правом і об'єктивним правовим феноменом. На її думку ділова репутація суб'єктивна, оскільки є результатом діяльності, чим обумовлюється її комплексне пізнання. О. В. Хортюк (2010) [16] висловлює твердження, що діловою репутацією можуть володіти особи, які здійснюють соціально-значиму діяльність у підприємстві. Судження О. В. Хортюк (2010) [16] схожі із поглядами А. Стародубцева (2015) [14] і контекстно відповідають визначенню ділової репутації в пункті 4 постанови Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 року № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» [15].

Не погоджуємося з цим висловлюванням з огляду на ту обставину, що фізична особа може бути суб'єктом прав інтелектуальної власності – творцем (або творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо), а також суб'єктом таких прав є інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності (стаття 421 ЦКУ). Як передбачено ЦКУ суб'єктом прав інтелектуальної власності може бути юридична особа, де або у якій працює працівник (частина 1 статті 429 ЦКУ), який не є суб'єктом підприємницької діяльності. ЦКУ не визначає, що фізична особа, яка створює результати інтелектуальної, творчої діяльності (юридичні факти виникнення цивільних прав і обов'язків) (частина 2 статті 11 ЦКУ), має бути суб'єктом підприємницької діяльності для набуття особистих немайнових прав, як і майнових прав. Тим самим ЦКУ кодифікує норми приватного права втіленням юридичного порядку на принципі свободи людини у здійсненні суспільних відносин із незалежними рівними їй суб'єктами [17]. За ЦКУ фізичні і юридичні особи мають майнові та особисті немайнові права. Однак за концепцією ЦКУ юридичні особи утворенні виявленням природних прав фізичних осіб [17]. Тому передбачено право юридичної особи на недоторканість її ділової репутації, на таємницю кореспонденції, на інформацію та інші особисті немайнові права, які можуть їй належати (стаття 94 ЦКУ).

Відтак ділова репутація є особистим немайновим правом юридичної особи (стаття 94 ЦКУ) й об'єктом цивільних прав (нематеріальним благом – особистим немайновим благом (стаття 201 ЦКУ), яке стосується фізичної особи як і право на недоторканість ділової репутації (стаття 299 ЦКУ)). Шкода честі чи репутації творця (тобто в першу чергу фізичній особі) об'єкта права інтелектуальної власності завдається посяганням на її право інтелектуальної власності. Право особи перешкоджати будь-якому посяганням на її право інтелектуальної власності є особистим немайновим правом інтелектуальної власності (стаття 423 ЦКУ). Тоді як ділова репутація, комерційний досвід, право на використання об'єктів права інтелектуальної власності (торговельних марок, промислових зразків, винаходів, творів, комерційних таємниць тощо) є предметом договору комерційної концесії (стаття 1116 ЦКУ). Якщо ділова репутація та ділові зв'язки, професійні та інші знання, навички та вміння, як і грошові кошти, інше майно, є вкладом учасника (у грошовій оцінці за погодженням між учасниками) у спільну діяльність (спільне майно) (стаття 1133 ЦКУ), то має здійснюватись методичне регулювання їх оцінки нормативно-правовими актами з урахуванням вимог положень (національних стандартів, розроблених за міжнародними стандартами оцінки), затверджених Кабінетом Міністрів України або Фондом державного майна України (стаття 9 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» № 2658-III від 12.07.2001 року) для введення їх в цивільний оборот. Але ці об'єкти правовідносин не є об'єктами оцінки в нематеріальній формі як майно та майнові права (стаття 3 Національного стандарту №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав», затвердженого постановою КМУ № 1440 від 10.09.2003 року). Наразі про вартісну (економічну) оцінку особистих немайнових прав юридичних і фізичних осіб немає відомостей.

Це закономірно, оскільки ознаками особистих немайнових прав є їх неекономічний зміст (особисті немайнові права фізичної особи не мають економічного змісту, стаття 269 ЦКУ), невідчужуваність та невіддільність, індивідуалізація особи, абсолютний характер (захищеність прав від усіх інших осіб, але у випадку порушення цих прав вони набувають відносного характеру як майнові права), загальність (використання без спеціального дозволу) [18]. Однією з ознак особистих немайнових прав фізичних осіб як суб'єктивних цивільних прав Р. О. Стефанчук (2007) [19] визначив немайновість, яка свідчить про те, що вони не мають економічної природи походження, економічного змісту, майново-грошової цінності

(вартості) та в них відсутній економіко-майновий еквівалент. Особисті немайнові права належать кожній юридичній особі як юридичний факт від її створення до припинення, або можуть виникати і припинятися при настанні певних подій, внаслідок юридичних вчинків, породжуватися актами компетентних органів, або виникати, змінюватися чи припинятися за волевиявленням особи [18]. Отже, ділова репутація не може мати вартості, яку визначено підпунктом 14.1.40 ПКУ.

Для здійснення правовідносин у банківській діяльності під діловою репутацією розуміють відомості, зібрані Національним банком України, про відповідність діяльності юридичної або фізичної особи вимогам закону, діловій практиці та професійній етиці, а також відомості про порядність, професійні та управлінські здібності фізичної особи [20], яка в контексті закону зазначається як бездоганна і без встановлення її вартості відповідає змісту особистих немайнових прав для визначення відповідності діяльності вимогам закону. Подібне визначення бездоганної ділової репутації було передбачене для регулювання правовідносин щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму. Сукупність підтвердженої інформації про особу, що дає можливість зробити висновок про відповідність її діяльності вимогам законодавства, встановлювалась для юридичних і фізичних осіб. Сукупність підтвердженої інформації «про належні професійні, управлінські здібності та відсутність в особі судимості за корисливі злочини і за злочини у сфері господарської діяльності, не знятої або не погашеної в установленому законом порядку» була визначена для фізичних осіб [21]. Тоді як у 2014 році зазначена правове визначення втратило чинність і правовим режимом по запобіганню та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення встановлено визначення бездоганної ділової репутації стосовно лише фізичних осіб. Правове трактування поняття скоротилось до: «сукупність підтвердженої інформації про фізичну особу, що дає можливість зробити висновок про відповідність її діяльності вимогам законодавства, а також про відсутність судимості, яка не знята або не погашена в установленому законом порядку» [22]. Наведені визначення підкреслюють суттєву ознаку бездоганної ділової репутації – відповідність діяльності особи вимогам законодавства, що відповідає юридичному змісту та оцінці за правовими нормами.

Неврегульованість питання на законодавчому рівні відображається на судовій практиці [23].

Діловою репутацією юридичної особи (за роз'ясненням Вищим господарським судом України в інформаційному листі «Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про інформацію» № 01-8/184 від 28.03.2007 року, частина 2 пункту 5) є престиж її фірмового (комерційного) найменування, торгових марок та інших належних їй нематеріальних активів серед споживачів її товарів і послуг. Однак статтею 1116 ЦКУ розмежовано поняття торговельних марок, промислових зразків, винаходів, творів, комерційних таємниць тощо (як право на використання об'єктів права інтелектуальної власності, до якого відноситься і комерційне найменування (статті 420, 489 ЦКУ), комерційного досвіду та ділової репутації. А. Стародубцев (2015) [14] з огляду на зміст зазначеного інформаційного листа зазначає, що грошовий еквівалент ділової репутації може бути виражений у формі гудвілу.

Господарські суди застосовують гудвіл як основний критерій визначення розміру шкоди, завданої діловій репутації юридичної особи («грошовий еквівалент ділової репутації може бути виражений у формі гудвілу») (рішення Господарського суду м. Києва категорія справи 910/4352/14 08.09.14 [29], категорія справи 5011-58/15308-2012 [30]) (з Єдиного державного реєстру судових рішень).

Однак здійснення суб'єктом господарювання бухгалтерського обліку гудвілу як нематеріального активу в грошовому еквіваленті підпорядковується нормам національних (П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств») і міжнародних стандартів (МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу», МСБО 38 «Нематеріальні активи»). Тоді як за визначенням поняття у ПКУ («гудвіл (вартість ділової репутації) – нематеріальний актив, вартість якого визначається як різниця між ринковою ціною та балансовою вартістю активів підприємства як цілісного майнового комплексу, що виникає в результаті використання кращих управлінських якостей, домінуючої позиції на ринку товарів, послуг, нових технологій тощо» (стаття 14.1.40 ПКУ та стаття 11 «Порядку експертної оцінки нематеріальних активів», затвердженого наказом Фонду державного майна України та Державного комітету з питань науки і технологій № 969/97 від 27.07.1995 року, який втратив чинність від 02.08.2013 року)) вартість гудвілу може бути встановлена, якщо відома ринкова ціна та балансова вартість активів підприємства. В іншому разі для встановлення розміру відшкодування моральної шкоди і збитку може бути призначено відповідну судову експертизу господарським судом (стаття 41 ГПКУ), або прийнято до розгляду представлені суб'єктом господарювання довідки про зменшення вартості нематеріальних активів і вартості інших активів, свідоцтва про зменшення ринкової вартості за даними про котирування акцій, висновку про експертну оцінку вартості нематеріальних активів, актів перевірок органами державного контролю тощо.

А. Стародубцев (2015) [14] робить висновок, що сама по собі ділова репутація є окремим інтелектуальним ресурсом, який формує «інтелектуальний капітал» підприємства. Зважаємо на цінність такого умовиводу і підтримуємо його у разі розгляду юридичного складу динаміки інтелектуального активу в якості об'єктів нематеріальних активів з одночасною кваліфікацією за національними і міжнародними стандартами обліку.

В.П. Свердліченко (2015) [23] виділено вісім властивостей ділової репутації і не підтримано представлення ділової репутації в якості економічної цінності й висловлено не погодження з оцінкою її в грошовій формі, оскільки «такі властивості суперечать правовій природі особистих немайнових благ».

С. В. Якимова (2015) [24] досліджує нематеріальні активи в складі неправомірної вигоди у чинному кримінальному законодавстві і застерігає про можливість виникнення небажаних прецедентів у податків. Науковець підтримує погляди вчених про властивість неправомірної вигоди, яка виникає в результаті невід'ємного зв'язку особистих немайнових прав із майновими правами [24]. Її умовиводи ґрунтуються на розумінні майна, як предмету злочинів проти власності, визначеного єдністю груп ознак: фізичні ознаки (фактичне існування речей у реальних умовах простору й часу), економічні ознаки (засвідчують його мінову та споживчу вартість, відокремленість майна від природного середовища чи створення його заново, його грошова оцінка); юридичні ознаки (майно повинно бути за правом власності чужим для винного). На її думку можливість безпосередньої чи опосередкованої грошової оцінки стосовно об'єктів прав інтелектуальної власності та об'єктів нематеріальних активів платника податку в установленому законом порядку обумовлюють набуття неправомірної вигоди суб'єктом господарювання за економічною ознакою.

«В юридичній літературі інколи зустрічаються визначення, які свідчать про неглибокий підхід юристів до цієї сфери (особисті немайнові права – примітка автора) цивільного права» [25]. Відповідно до частини першої статті 91 ЦКУ юридична особа здатна мати такі ж цивільні права та обов'язки (цивільну правоздатність), як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині. Л. В. Федюк (2011) констатує, що визначення особистих немайнових прав стосується прав фізичних осіб, тому його необхідно трансформувати до особистих немайнових прав юридичних осіб, яке науковець і пропонує: «особисте немайнове право юридичної особи – це абсолютне суб'єктивне право кожної юридичної особи з моменту створення і до її припинення, є неекономічним, невіддільним, індивідуальним та невідчужуваним від неї» [25]. Ділова репутація – одне з найпоширеніших прав у практиці особистих немайнових прав юридичних осіб [26, с.16]. Особисте немайнове благо (об'єкт особистих немайнових відносин) є джерелом задоволення потреб суб'єкта, отже, ним визначається цінність таких правовідносин [26, с.98].

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Отже, в супереч роз'ясненням Вищого господарського суду України (інформаційний лист «Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про інформацію» № 01-8/184 від 28.03.2007 року, частина 2 пункту 5) ділова репутація не може виступати престижем об'єктів прав інтелектуальної власності, оскільки вона є самостійним елементом нематеріальних благ (стаття 201 ЦКУ) поряд із об'єктами прав інтелектуальної власності (стаття 199 ЦКУ). Також ділову репутацію не можна розглядати як економічний ресурс [26, с.246-262]. На цій підставі ділову репутацію не слід ототожнювати з гудвілом (чи прибутком, стаття 4 МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу») (як різницею між ціною і вартістю) від вигідної покупки (стаття 4 МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу») суб'єкта господарювання з активами, які неможливо індивідуально ідентифікувати та окремо визнати (додаток А МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу»).

В економічній науці гудвіл трактується як узагальнене поняття, яке об'єднує розвинену збутову мережу, лояльність споживачів, обрану стратегію розвитку, напрацьовані ділові зв'язки та обумовлює стійкі позиції підприємств на світовому ринку [27]. Для прозорості і чіткого представлення об'єктів бухгалтерського обліку А. О. Касич (2015) пропонує замінити внутрішньо створений гудвіл на термін «ділова репутація», щоб розділити поняття за ознакою «переваги»: для ділової репутації – в статусі набутих переваг, а для гудвілу – в статусі придбаних [27]. На переконання М. П. Войнаренка і Л. В. Скоробогатої (2015) «неформальні зв'язки, довіра та мобілізація соціального капіталу виступають пріоритетними чинниками формування вартості компанії» [28]. Динамічна мережева конструкція багаторівневої комбінації взаємодії внутрішніх і зовнішніх агентів, як вважають М. П. Войнаренко і Л. В. Скоробогата (2015) [28], формує елементи вартості, які трансформуються у інтелектуальний ресурс (як відмічає і А. Стародубцев (2015) [14]) – нематеріальне благо (глава 15 ЦКУ), найвищу соціальну цінність (стаття 201 ЦКУ), майнові права інтелектуальної власності (стаття 424 ЦКУ).

Значимість наукових результатів вітчизняних вчених представляє науковий інтерес для подальших досліджень. Інформацію про ділову репутацію, на нашу думку, можна кваліфікувати як комерційну таємницю щодо забезпечення правового режиму законності діяльності екосистеми суб'єкта господарювання в якості smart-рішень генерування вартості для зацікавлених осіб.

Наукові здобутки вчених та кодифікованість норм права дозволили синтезувати визначення поняття «ділова репутація» виключно як правової категорії і базової дефініції для економічного осмислення її змісту у співвідношенні з драйверами зростання вартості суб'єкта господарювання. Ділова репутація є особистим немайновим правом фізичної особи в її довічному володінні (частина 4 статті 269 ЦКУ), яке тісно пов'язане з особою (необоротоздатне (стаття 178 ЦКУ), тобто не може відчужуватися (передаватися) (стаття 423 ЦКУ)) і без економічного змісту (стаття 269 ЦКУ) та не порушуване з боку діяльності юридичних і фізичних осіб (частина 3 статті 273 ЦКУ). Ділова репутація – це нематеріальне благо (інформація (стаття 200 ЦКУ) й особисте немайнове благо (стаття 201 ЦКУ), яке як об'єкт цивільних прав (стаття 177 ЦКУ) засвідчує діяльність особи відповідно до вимог закону, що в правовому режимі приватного права

поширюється на фізичну особу і на юридичну особу з правом на недоторканість (стаття 94 ЦКУ) та регулюється цивільним законодавством як відносини, засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників (стаття 1 ЦКУ).

Література

1. Грицюк Н. О. Формування стратегії розвитку підприємств хімічної промисловості на засадах їх податкової політики : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. [Електронний ресурс] / Грицюк Наталія Олександрівна – Луцьк, 2015. – 215 с. – Режим доступу: <http://esnuir.eunu.edu.ua/bitstream/123456789/10533/1/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%93%D1%80%D0%B8%D1%86%D1%8E%D0%BA.pdf>.
2. Берницька Д. І. Ділова репутація як стратегічний чинник розвитку підприємства [Електронний ресурс] / Д. І. Берницька, Н. О. Кравчук // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2010. – С. 41–45. – Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/2421/1/%D0%B4%D1%96%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D1%80%D0%B5%D0%BF%D1%83%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D1%8F%D0%BA%20%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%94%D0%BC%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0.pdf>.
3. Можаровська К. В. До питання про зміст поняття «ділова репутація» в контексті дифамаційних правовідносин [Електронний ресурс] / К. В. Можаровська // Юридичний науковий електронний журнал. – 2015. – № 5. – С. 63–65. – Режим доступу : http://lsej.org.ua/5_2015/17.pdf.
4. Остапенко А. С. Ділова репутація: сутність, складові та її вплив на фінансовий розвиток фірми [Електронний ресурс] / А. С. Остапенко, Т. М. Головченко // Вісник НТУ «ХПІ». – 2013. – № 50(1023). – С. 145–152.
5. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] : закон від 16.01.2003 № 435-IV; станом на 02.11.2016 р. / Верховна Рада України. – К. : ВРУ, 2003. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
6. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : закон від 02.12.2010 № 2755-VI; станом на 01.01.2017 р. / Верховна Рада України. – К. : ВРУ, 2010. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
7. Стояненко В. Управління нематеріальними активами підприємства: сучасні реалії та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / В. Стояненко // Ефективна економіка. – 2013. – № 7. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2196>.
8. Мікуліна М. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи, та особисті немайнові права інтелектуальної власності: ознаки схожості та своєрідність [Електронний ресурс] / М. Мікуліна // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2011. – № 2. – С. 16–19. – Режим доступу : ftp://ftp.s43.freehost.com.ua/2011_2/4.PDF.
9. Приймак А. М. Принцип правової визначеності: поняття та окремі аспекти [Електронний ресурс] / А. М. Приймак // Наукові записки. Юридичні науки. – 2010. – Том 103. – С. 53–55 – Режим доступу : http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3845/Pryimak_Pryntsyp_pravovoi.pdf;jsessionid=03481D547423991AB82FD02113BA66E5?sequence=1.
10. Панкратова В. О. Сутність принципу правової визначеності [Електронний ресурс] / В. О. Панкратова // Право і суспільство. – 2015. – Частина 2, № 5. – С. 19–24. – Режим доступу : http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2015/5_2015/part_2/6.pdf.
11. Шпенюв Д. «Ділова репутація», визначення поняття, вплив на ступінь захисту [Електронний ресурс] / Д. Шпенюв // ЮРИСТ & ЗАКОН» – 18.10.2011. – № 41. – Режим доступу : <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2011/10/19/50497.htm>.
12. Дерев'яно О. Г. До питання про нетотожність понять «репутація підприємства» та «гудвіл» [Електронний ресурс] / О. Г. Дерев'яно // Інвестиції: 52 практика та досвід. – 2015. – № 5. – С. 52–55. – Режим доступу : http://www.investplan.com.ua/pdf/5_2015/12.pdf.
13. Небаба Н. О. Поняття гудвілу та ділової репутації суб'єкта господарювання [Електронний ресурс] / Н. О. Небаба // Сучасні тенденції розвитку обліку, контролю й аналізу нематеріальних активів : монографія / за заг. ред. Ф.О. Журавки. – Суми : Ярославна. – 2015. – 208 с. – С. 76–86.
14. Стародубцев А. Теоретико-правові засади визначення поняття «ділова репутація» [Електронний ресурс] / А. Стародубцев // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2015. – № 2. – С. 92–102. – Режим доступу : <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/6-2015/starodubcev.pdf>.
15. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи [Електронний ресурс] : постанова від 27.02.2009 № 1; станом на 27.02.2009 р. / Верховний Суд України. – К. : ВСУ, 2009. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09.
16. Хортюк О. В. Генезис категорії «ділова репутація» юридичної особи [Електронний ресурс] /

О. В. Хортюк // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 3. – С. 182–185. – Режим доступу : http://kul.kiev.ua/images/chasop/2010_3/182.pdf.

17. Кохановська О. Поняття та види особистих немайнових прав у цивільному праві України [Електронний ресурс] / О. Кохановська // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки 84. – 2010. – С. 7–10. – Режим доступу :

http://papers.univ.kiev.ua/1/jurydychni_nauky/articles/kohanovska-o-the-concept-and-types-of-personal-non-property-rights-and-their-va_16776.pdf.

18. Федюк Л. В. Ознаки особистих немайнових прав юридичних осіб [Електронний ресурс] / Л. В. Федюк // Університетські наукові записки. – 2011. – № 3(39). – С. 83–87.

19. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту) : монографія / відп. ред. Я.М.Шевченко. – Хмельницький : Вид-во Хмельницького університету управління та права, 2007. – 626 с.

20. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] : закон від 07.12.2000 № 2121-III; станом на 01.01.2017 р. / Верховна Рада України. – К. : ВРУ, 2000. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/paran14#n14>.

21. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму [Електронний ресурс] : закон від 28.11.2002 № 249-IV; втратив чинність згідно із законом 14.10.2014 № 1702-VII / Верховна Рада України. – К. : ВРУ, 2002. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T020249.html.

22. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [Електронний ресурс] : закон від 14.10.2014 № 1702-VII; втратив чинність згідно із законом 14.10.2014 № 1702-VII / Верховна Рада України. – К. : ВРУ, 2014. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141702.html.

23. Сverdліченко В. П. Понятійно утворюючі властивості цивільно-правової категорії «ділова репутація» / В. П. Сverdліченко // Вісник харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Серія «ПРАВО». – 2015. – Випуск 20. – С. 137–140.

24. Якимова С. В. Про систематизацію ознак неправомірної вигоди як предмета підкупу за Кримінальним кодексом України [Електронний ресурс] / С. В. Якимова // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки : збірник наукових праць. – 2015. – № 813. – С. 292–298. – Режим доступу : http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/30164/1/047_292_298.pdf.

25. Федюк Л. В. Поняття особистих немайнових прав юридичних осіб [Електронний ресурс] / Л. В. Федюк // Університетські наукові записки. – 2011. – № 4 (40). – С. 114–118.

26. Федюк Л. В. Особисті немайнові права юридичних осіб : монографія [Електронний ресурс] / Лілія Васи́лівна Федюк. – Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет ім. Васи́ля Стефаника, 2013. – 500 с. – Режим доступу : <http://194.44.152.155/elib/local/1786.pdf>.

27. Касич А. О. Теоретичні та методичні основи оцінки та обліку гудвілу підприємства [Електронний ресурс] / А. О. Касич // Науковий вісник Ужгородського університету: Серія «Економіка». – Ужгород, 2015. – Том 2. Випуск 1(45). – С. 28–32.

28. Войнаренко М. П. Формування мережевого капіталу як категорії економічної соціології та облікової системи [Електронний ресурс] / М. П. Войнаренко, Л. В. Скоробогата // Науковий вісник Ужгородського університету: Серія «Економіка», Збірник наукових праць – Ужгород, 2015. – Том 2, Випуск 1(45). – 432 с. – С. 11–14.

29. Рішення Господарського суду м. Києва : категорія справи 910/4352/14 08.09.14: Господарські справи; Майнові спори; Відшкодування шкоди; Інший спір про відшкодування шкоди [Електронний ресурс] / Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/40488765>.

30. Рішення Господарського суду м. Києва : категорія справи 5011-58/15308-2012 [Електронний ресурс] / Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/33371903>.

31. Рішення Господарського суду м. Києва : категорія справи № 910/4156/16: Господарські справи; Інші спори. [Електронний ресурс] / Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/58955641>.

Надійшла 10.11.2016; рецензент: д. е. н. Войнаренко М. П.